

Üniversite Öğrencilerinin Öğrenci Yerleştirme Sınavındaki Puan Türleri ile Kendini Değerlendirme Envanteri'nin Puanları Arasındaki İlişki*

Ragıp ÖZYÜREK**

ÖZET

Araştırmada, lisans öğrencilerinin puan türlerine göre Kendini Değerlendirme Envanterinin (KDE; Kuzgun, 1989) algılanmış yetenek ve ilgi alt ölçeklerinden elde edilen puanlara göre farklılaşp farklılaşmadıkları incelenmiştir. Araştırma 592 lisans öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Bulgular, Holland'ın (1992) kuramı doğrultusunda ve büyük bir oranda öğrencilerin bu özelliklerde farklılaşıklarını göstermektedir. Sonuçlar, puan türü uygulamasının ve KDE'nin ayırdedici geçerliliğine işaret etmektedir. Tartışma bölümünde araştırmacı ve uygulamacılara yönelik çeşitli önerilere değinilmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: *İlgi, algılanmış yetenekler, puan türleri ve Holland'ın kuramı.*

SUMMARY: *The relationships between undergraduate students's score types in university entrance examinations and Self-assessment Inventory's scores.*

In the research, it is investigated whether undergraduate students differentiated or not in their score types according to the scores they took from Self-assessment Inventory's (SAI; Kuzgun, 1989) perceived ability and interest sub scale measurements. The research applied to 592 undergraduate students. Results correlated with Holland's (1992) theory show that undergraduate students differentiate highly in these sub scales. Results also indicate that the application of score types and SAI have discriminating validity. At the end of the research, some suggestions are given to researchers and school counselors.

KEY WORDS: *Interest, perceived ability score types, Holland's theory.*

Ülkemizde Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nin (ÖSYM) yürüttüğü sınav sistemi ile ilgili olarak çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Örneğin, Uzer (1987), lise öğrencilerinin tercihleri ile yetenek, ilgi ve mesleki uygunluk düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Eşit Ağırlıklı ÖYS puanı daha yüksek olan üst gruptan alt gruba doğru inildikçe tercih ve yetenek düzeyinin arasındaki uyumsuzluğun arttığını saptamıştır. Bu çalışmada, öğrencilerin tercih yaparken ilgilerini bir ölçüde dikkate aldıkları izlenimi elde edilmiştir. Coştur (1989), öğrencilerin program tercihleri, ilgileri ve bilişsel tarzlarını ele almıştır. Elde ettiği sonuçlara göre, çeşitli tercih gruplarında bulunan öğrencilerin birbirlerine kıyasla, kendi ilgi alanlarına daha az ya da çok uyan yüksek öğretim programı tercihleri yaptıklarını destekleyebilecek veri bulunamamıştır. Program tercihlerini yaparken, mesleki ilgilerini en fazla Türkçe-Sosyal ve Yabancı Dil puan türlerini seçenlerin dikkate aldığı, en az dikkate alanların ise Fen ve Matematik puan türünü seçen öğrencilerin olduğu düşünülmektedir. Özkök-Gazioğlu (1990) ise, Çukurova Üniversitesi lisans son sınıf öğrencilerinin Kendini Değerlendirme Envanteri'nden (KDE) (Kuzgun, 1989) aldıkları puanları karşılaştırmış ve fakültele göre birbirlerinden, özellikle, ilgi ve algılanmış yetenek alanlarına göre farklılaşıklarını bulmuştur. Böylece, öğrencilerin KDE puanları ile fakülte tercihleri arasında bir ölçüde tutarlılık olduğu ortaya konmuştur. Tezbaşaran (1991), ÖSYM'nin yürüttüğü sınav sisteminde 1987 yılında yapılan düzenlemelerin geçerliliği ve güvenilirliği ile ilgili bir çalışma yapmıştır. Yeni düzenlemeler, adayların girmek istedikleri yükseköğretim programlarına (YÖP) daha uygun testleri yanıtlamaları ile ilgilidir. Bunun için YÖP'ler belirli ana gruplarda toplanarak, bu gruplara özgü puan türleri belirlenmiştir. Tercihlerini belirli ana gruplarda toplamayan adaylar, herkes için geçerli olan sınav süresi boyunca, daha fazla sayıda soru yanıtlamak zorunda kalacaklardır. Böylece, adaylar, girmek istedikleri programların puan türlerine uygun testle-

* Bu çalışma, III. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde (5-7 Eylül 1996) Uludağ Üniversitesi) sunulmuştur. E-posta: canlura @ pamuk.cc.cu.edu.tr

** Ragıp Özyürek, Çukurova Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma ABD

ri yanıtlamaya ve testlerdeki soru sayısı da artırıldığı için tercihlerini yetenekli oldukları puan türlerine uygun biçimde yapmaya doğru yönlendirilmişlerdir. Tezbaşaran (1991), bu düzenlemeler sayesinde Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS) testlerinin 1987 ve sonrasında genellikle daha geçerli ve güvenilir olduğunu, tercihlerinin tümünü sadece bir ya da iki puan türünden yapan adayların sayısında artışlar bulunduğunu saptamıştır. Benzer şekilde, adayların Öğrenci Seçme Sınavı'nda başarılı oldukları alanla tutarlı tercihlerde bulunmaya başladıkları ortaya çıkmıştır. Ancak 1987 öncesinde olduğu gibi, sonrasında da bir YÖP'e yerleşen adayların Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavlarını yineleme oranlarında herhangi bir değişim olmamıştır.

Bu araştırma ise, Özkök-Gazioğlu (1990) ile Tezbaşaran'ın (1991) bulgularının genişletilmesi ile ilgilidir. Görüldüğü gibi lisans son sınıf öğrencilerinin fakülte tercihlerinin KDE puanlarıyla tutarlı olabileceği ve ÖYS'yi kazanmış adayların yetenekleri doğrultusunda puan türü tercihleri yapabildikleri saptanmıştır. Bilindiği gibi, ÖYSM Başkanlığı adayları yerleştirmek amacıyla özel yetenek sınavlarının yanı sıra altı ayrı puan türü (Matematik, Fen, Türkçe-Matematik, Sosyal, Türkçe-Sosyal ve Yabancı Dil) belirlemiştir. Öğrenciler, lise hatta ortaokul yıllarından başlayarak önce sözel ya da sayısal alana yönelenler şeklinde ikiye ayrılmakta ve lise öğrenimlerinin sonlarına doğru altı puan türünden birini kesin olarak belirlemektedirler. Bu yönelim, akademik liselerdeki alanlarla da örtüşmektedir. Ancak bu puan türlerinin tercihi ile KDE'de ölçülen algılanmış yetenek ve ilgi ölçümlerinin ilişkisini saptayan bir araştırma henüz raslanmamıştır. Böyle bir çalışmayla hem KDE'nin bu ölçümlerinin hem de puan türü ayırımının geçerliliği ile ilgili yeni kanıtlar toplanabilir.

İlgi ve yetenek alanları ile puan türleri arasındaki ilişkiyi denence haline getirmek için Holland'ın (1992) kuramından yararlanılabilir. Holland kuramında altı tane temel ilgi alanına göre birey (tip) ya da meslekleri (çevre) kategorize etmektedir. Bu kategorizasyon işlemlerinin üzerinde yapılan bir çok araştırma, kuramın geçerliliğine önemli kanıt sağlamıştır. Yapılan kategorizasyon işlemlerinde tip ya da çevreler ilgi alanlarına göre, bir altıgen üzerinde özelliklerin birbirleri ile tutarlılığına göre şöyle sıralanırlar: Gerçekçi, Araştırmacı, Artistik, Sosyal, Girişimci ve Geleneksel. Gerçekçi tipler nesnel, makineler ve aletlerle özellikle açık havada çalışmaktan zevk

alırlar. Araştırmacı tipler fiziksel, biyolojik ya da kültürel fenomenlerin araştırılmasıyla ilgilenmeyi isterler. Artistik tipler belirsiz, sistematik olmayan etkinliklerle uğraşarak, yaratıcı sanat ürünleri ortaya çıkarmak isterler. Sosyal tipler insanların bilgilendirilmesi, eğitilmesi ve bakımı gibi etkinliklerden hoşlanırlar. Girişimci tipler, içinde yaşadıkları organizasyonun ya da kendilerinin hedeflerine ulaşabilmeleri amacıyla diğer insanları ikna edip yönlendirmeyi severler. Geleneksel tipler ise, düzenli ve sistemli olan verilerin işlenmesi ve dosyalanması ile büro aletlerinin kullanımından hoşlanırlar (Randaahl, 1991; Holland, 1992). Görüldüğü gibi tiplerin özellikleri birbirleriyle tutarlı olduğu gibi zıt da olabilmektedir. Gerçekçi tipler Sosyal tiplere, Araştırmacı tipler Girişimci tiplere, Artistik tipler Geleneksel tiplere göre zıt kişilik özelliklerine sahiptirler. Benzer özelliklere sahip olan bireyler birbirlerini çekerlerken, diğerleri çevre değiştirmek isterler. Böylece, *tipler tipleri yaratırlar* (Holland, 1992).

Bu çözümlenmeye göre, hangi puan türünü seçen öğrencilerin KDE'deki alt ölçeklerden daha yüksek puanlar alabilecekleri Tablo-1'de belirtilmiştir.

Tablo 1- Holland'ın Tiplerine ve KDE'nin Alt ölçeklerine Uygun Bireylerin Yüksek Değerler Alabilecekleri Puan Türleri.

Yetenek ve İlgili Altölçekleri	Holland'ın 6 Tipi	Puan Türleri
Sözel	Artistik, Sosyal, Girişimci	TM, S, TS, D
Sayısal	Gerçekçi, Araştırmacı, Geleneksel	M, F, TM
Şekil-Uzay	Gerçekçi, Araştırmacı	M, F
Temel Bilim	Gerçekçi, Araştırmacı	M, F
Sosyal Bilim	Artistik, Sosyal, Girişimci	TM, S, TS, D
Canlı Varlık	Gerçekçi, Araştırmacı	M, F
Mekanik	Gerçekçi, Araştırmacı	M, F
İkna	Sosyal, Girişimci	TM, S, TS
Ticaret	Girişimci, Gelenekçi	TM
İş Ayrıntıları	Gelenekçi	TM
Edebiyat	Artistik, Sosyal	TS, D
Güzel Sanatlar	Artistik	Özel yetenek sınavı
Müzik	Artistik	Özel yetenek sınavı
Sosyal Yardım	Sosyal, Girişimci	S

Not: M: Matematik; F: Fen; TM: Türkçe-Matematik; S: Sosyal; TS: Türkçe-Sosyal; ve D: Modern Yabancı Dil puan türü olarak kısaltılmıştır.

Tablo 1'de Holland'ın kuramı aracılığıyla her bir puan türü ile altölçek arasında bir ilişki kurulmuştur. ÖSYM'nin 1987 yılında yaptığı düzenlemeler doğrultusunda, altölçeklerin paralelinde yeralan puan türlerini seçen ve üniversiteyi kazanmış olan öğrencilerin, bu ölçeklerden de yüksek puanlara sahip olmaları beklenir. Tabloda altölçeklerin karşısında belirtilen puan türlerini seçen öğrencilerin belirtilmeyen puan türlerini seçen öğrencilere göre ilgili altölçekten daha yüksek puan almaları beklenmiştir.

Bu derecelerin sınanması için kendilerine uygun (congruence) mesleki çevrelerde bulunan öğrenciler yerine henüz bir yükseköğretim programına yeni yerleştirilmiş öğrencilerden elde edilecek verilerden yararlanmak daha yararlı olacaktır; çünkü Holland (1992), lisans eğitiminin sonuna doğru öğrencilerin, öğrenim gördükleri çevreye kendilerine daha uygun olarak derecelendirme eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Bu sayede, henüz mesleki çevrelerine alışmamış öğrencilerden yararlanmış olunacağı için, lise yıllarında yapılan puan türü seçimlerinin isabeti hakkında bilgi edinebilecektir.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın örneklemini Çukurova Üniversitesi'nde 1993/1994 öğretim yılında öğrenim görmekte olan 592 (Kız-255 % 43; Erkek = 337 % 57) lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaş ortalaması 18.96'dır (Ss = 1.72; En küçük = 16, En büyük = 32). Örneklem kapsamındaki öğrencilerin % 95'i 1. sınıfta ya da hazırlık eğitiminden henüz 1. sınıfa geçmiştir. İkinci sınıfta % 2 ve 3. sınıfta ise % 2 oranında öğrenci bulunmaktadır.

Örnekleme altı puan türüne uygun öğrenci seçebilmek için Endüstri, Makine, Maden, Jeoloji ve Elektrik-Elektronik Mühendisliği, Mimarlık, Tarımsal Yapılar ve Sulama (M Puan türü); Bitki Koruma, Biyoloji (F); İktisat (TM); Felsefe Grubu Öğretmenliği ile Rehberlik ve Psikolojik Danışma (S); Türk Dili ve Edebiyatı ile Sınıf Öğretmenliği (TS); ile İngilizce Öğretmenliği (D) anabilim dalı öğrencilerine uygulama yapılmıştır.

Ölçme Aracı

Bu çalışmada, ölçme aracı olarak KDE (Kuzgun, 1989) kullanılmıştır. KDE'nin algılanan yetenek, ilgi ve değerleri ölçen toplam 23 alt ölçeği olduğu bilin-

mektedir. Ancak şimdiki çalışmada değer alt ölçekleri kullanılmamıştır. İlgi alt ölçeklerinden ise, Güzel Sanatlar ve Müzik ilgisi alt ölçekleri araştırma kapsamı dışında tutulmuştur; çünkü bu iki alana özel yetenek sınavlarıyla öğrenci yerleştirilmektedir.

KDE'de her bir alt ölçekte 10 madde vardır. Ölçeğin Likert tipi derecelendirmesinde, dört nokta vardır ve bunlar 1 ile 4 arasında puan alırlar (1 = Hiçbir zaman; 4 = Her zaman). Dolayısıyla ölçeklerin ham puan değerleri 10 ile 40 arasında değişir. Kuzgun (1989), el kitabında ölçeklerin güvenilir ve geçerli olduğunu kanıtlamıştır. Ayrıca, KDE, ülkemizde araştırmacı ve uygulamacıların en çok kullandığı araçların arasında yer almaktadır.

İşlem Yolu:

Uygulama işlemleri 1993/1994 öğretim yılında güz döneminin ilk üç haftası içinde yapılmıştır. Uygulamalar, sınıf oturumlarında yapılmıştır. Ayrıca, izin veren öğrencilerden kişisel veriler elde edilerek öğrenci işleri kayıtlarından, bunların Öğrenci Yerleştirme Sınavı puanları elde edilmiştir. Uygulamalar sırasında, araştırmacıya başvurarak profillerinin üzerinde yorum yapmasını isteyebilecekleri, öğrencilere iletilmiştir. Birkaç öğrenci bu davete uyarak, araştırmacıya başvurmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada, KDE'nin çalışmada kullanılan 12 alt ölçeği üzerinde altı puan türüne uygun tek yönlü faktörlü varyans analizleri yapılmıştır. Ancak daha önce her bir altölçeğin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca, bu puan türlerine uygun olarak ÖYS puanları ile KDE'nin alt ölçeklerinin ilişkisi Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak belirlenmiştir. Bütün işlemler için Microsoft Excel ve Stat View 512+™ programlarından yararlanılmıştır.

BULGULAR

Bu kısımda, önce KDE'nin çalışmada kullanılan her bir alt ölçeğinin Cronbach Alfa değerleri belirtilmiştir; çünkü altölçekler KDE'nin el kitabında belirtildiğinden farklı olarak lise son sınıftaki öğrenciler yerine, çoğunluğu üniversiteyi yeni kazanmış öğrencilere uygulanmıştır. Daha sonra her bir puan türüne uygun olacak şekilde, ölçeklerin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları verilmiş ve yapılan tek yönlü faktörlü varyans analizleri ile korelasyon katsayıları tablolarla belirtilmiştir.

Tablo 2- Lise-3. Sınıflardan Elde Edilen Cronbach Alfa Değerleriyle Araştırmada Kullanılan Lisans Düzeyindeki Örneklerden Elde Edilen Cronbach Alfa Değerlerinin Karşılaştırılması.

Ölçek	Lise-3	Lisans
	Cronbach Alfa	Cronbach Alfa
Sözel	.76	.80
Sayısal	.80	.84
Şekil-Uzay	.78	.78
Temel Bilim	.80	.79
Sosyal Bilim	.77	.76
Canlı Varlık	.77	.76
Mekanik	.80	.87
İkna	.76	.73
Ticaret	.92	.71
İş Ayrıntıları	.73	.74
Edebiyat	.85	.85
Sosyal Yardım	.82	.82

Lisans örneklemini için N=592

Tablo 2'de altölçeklerin lise son sınıf örnekleminde elde edilen Cronbach Alfa değerleri ile şimdiki araştırmadan elde edilen değerler karşılaştırılmaktadır. Görüldüğü gibi ölçeklerin üniversite öğrencilerinden elde edilen Cronbach Alfa değerleri yeterli düzeydedir.

Tablo 3'de görüldüğü gibi öğrenciler en yüksek puanları Sözel ve Sayısal yetenek alt ölçeklerinden almışlardır. Tablo 4'de görülen ÖYS puanlarının ortalamalarının çok yüksek olmadığı görülebilmektedir. Diğer yandan S ve T-S puanlarının standart sapmalarının diğerlerine göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, S ve T-S puan türüne göre örnekleme seçilen öğrenci ve bölümlerin puanlarının birbirine yakın olduğunu, diğer gruplarda ise puanlar arasında daha büyük farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Daha sonra altı puan türüne göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, İkna ilgisi dışındaki diğer alt ölçeklerde sonuçlar anlamlı bulunmuştur. Sonuçlar, Tablo-5'de gösterilmektedir.

Tablo 3- Altı Ayrı Puan Türüne Göre Üniversiteye Yerleşen Öğrencilerin KDE Alt Ölçeklerinden Elde Ettikleri Ham Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.

Ölçek	MATEMATİK n=127		FEN n=92		T-M n=79		SOSYAL n=49		T-S n=175		Y.DİL n=70	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
Sözel	29.98	4.72	30.84	4.56	31.25	4.09	32.00	4.25	32.33	3.96	32.67	4.38
Sayısal	31.34	3.67	30.96	3.92	27.68	4.27	25.53	4.56	23.79	5.33	24.06	5.77
Şekil-Uzay	28.08	5.12	28.03	4.79	25.18	4.41	24.92	5.02	24.89	4.98	24.94	4.59
Temel Bilim	26.74	5.15	29.00	4.63	21.43	5.07	22.00	5.43	21.54	5.05	20.59	5.01
Sosyal Bilim	25.28	5.33	27.33	5.28	27.67	5.74	30.12	5.35	29.70	5.41	27.10	5.39
Canlı Varlık	21.77	5.90	26.08	5.63	21.34	5.54	21.12	5.49	22.11	5.47	20.83	5.57
Mekanik	25.28	6.97	24.37	6.53	18.81	5.09	19.59	5.92	19.32	5.86	17.97	6.23
İkna	26.92	5.14	27.95	5.27	28.00	4.99	28.74	5.45	28.52	4.78	28.56	4.55
Ticaret	21.98	5.84	22.09	5.16	25.73	4.81	20.67	5.28	21.38	4.87	22.69	5.00
İş Ayrıntıları	28.17	4.80	28.47	5.00	25.80	5.30	28.16	4.88	29.13	4.94	27.81	4.60
Edebiyat	20.68	5.65	22.11	5.70	22.73	5.24	25.25	6.39	25.81	5.92	23.93	5.53
Sosyal Yardım	25.06	6.08	28.36	6.33	26.91	5.83	29.57	6.47	28.87	6.19	27.66	6.24

Tablo 4- Öğrencilerin Yerleştirildikleri ÖYS Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları.

MATEMATİK n=127		FEN n=92		T-M n=79		SOSYAL n=49		T-S n=175		Y.DİL n=70	
\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
440.465	37.19	410.766	20.13	432.369	18.18	457.632	5.53	467.167	6.82	443.994	16.17

Üniversite Öğrencilerinin Öğrenci Yerleştirme Sınavındaki Puan Türleri ile Kendini Değerlendirme Envanteri'nin Puanları Arasındaki İlişki

Tablo 5- KDE'nin Araştırmada Kullanılan Alt Ölçekleri için 6 Ayrı Puan Türüne göre Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizlerinin Sonuçları.

Ölçek	F	p
Sözel	6.08	.0001
Sayısal	58.36	.0001
Şekil-Uzay	11.18	.0001
Temel Bilim	45.68	.0001
Sosyal Bilim	12.02	.0001
Canlı Varlık	10.44	.0001
Mekanik	25.99	.0001
İkna	1.95	.0851
Ticaret	9.22	.0001
İş Ayrıntıları	5.12	.0001
Edebiyat	14.33	.0001
Sosyal Yardım	7.27	.0001

Tek yönlü varyans analizlerinden sonra Fisher PLSD sınaması yapılmış ve puan türlerinin ikili karşılaştırmaları sonucunda ortaya çıkan anlamlı farklılıklar Tablo-6'da belirtilmiştir. Yer darlığı endişesinden dolayı, puan türlerinin arasındaki anlamlı farklılıklar büyük (>) işareti yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo-6'da görülebileceği gibi, TM, S, TS, ve D puan türlerine uygun olarak yerleştirilen öğrencilerin Sözel yetenek puanları, M ve F puan türlerine uygun olarak yerleştirilenlerden daha yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde, M ve F puan türleri ile yerleşen öğrencilerin Sayısal yetenek ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir. Aynı durum Şekil-Uzay yeteneği ve Temel Bilim ilgisi için de geçerlidir. Fen puan türündeki öğrencilerin, Temel Bilim ilgisi puanları Matematik puan türündeki öğrencilerinden daha yüksektir. Özellikle S ve TS puan türüne uygun programlara yerleştirilen öğrenciler, Sosyal Bilim altölçeğinde diğer gruplardan daha yüksek puanlar elde etmişlerdir.

F puan türündeki öğrencilerin Canlı Varlık ilgisi altölçeğindeki puan ortalamalarının diğerlerinden anlamlı biçimde yüksek olduğu görülmüştür. M ve F puan türündeki öğrenciler, Mekanik ilgi alt ölçeğinden diğerlerine göre daha yüksek ortalamalar elde etmişlerdir.

Her ne kadar İkna ilgisinde yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda anlamlı farklılıklar elde edilmesede, Fisher PLSD sınaması sonucunda S, TS ve D puan türündeki öğrencilerin M puan türündeki öğrencilerden anlamlı biçimde yüksek puanlar aldığı görülmektedir. TM puan türü için herhangi bir anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Ancak TM puan türüne uygun tercih yapan öğrenciler, diğer puan türlerine göre yerleşen öğrencilere göre Ticaret ilgisi altölçeğinden daha yüksek ortalamalar elde etmişlerdir. İlginç olarak, Dil puan türü ile yerleşen öğrencilerin Ticaret ilgisi altölçek puan ortalaması, S puan türündeki öğrencilerden daha yüksek bu-

Tablo 6- Puan Türleri için Yapılan İkili Fisher PLSD Sınaması Karşılaştırmaları Sonucunda Altölçek Puanları Arasında Ortaya Çıkan Anlamlı Farklılıklar

Sözel	TM>M	TM>D	S>M	TS>M	TS>F	D>M	D>F					
Sayısal	M>TM	M>S	M>TS	M>D	F>TM	F>S	F>TS	F>D	TM>S	TM>TS	TM>D	S>TS
Şekil-Uzay	M>TM	M>S	M>TS	M>D	F>TM	F>S	F>TS	F>D				
Temel Bilim	M>TM	M>S	M>TS	M>D	F>M	F>TM	F>S	F>TS	F>D			
Sosyal Bilim	F>M	TM>M	S>M	S>F	S>TM	S>D	TS>M	TS>F	TS>TM	TS>D	D>M	
Canlı Varlık	F>M	F>TM	F>S	F>TS	F>D							
Mekanik	M>TM	M>S	M>TS	M>D	F>TM	F>S	F>TS	F>D				
İkna	S>M	TS>M	D>M									
Ticaret	TM>M	TM>F	TM>S	TM>TS	TM>D	D>S						
İş Ayrıntıları	M>TM	F>TM	S>TM	TS>TM	D>TM							
Edebiyat	TM>M	S>M	S>F	S>TM	TS>M	TS>F	TS>TM	TS>D	D>M	D>F		
Sosyal Yardım	F>M	TM>M	S>M	S>TM	TS>M	TS>TM	D>M					

Gösterilen büyüklükler $p < .05$ düzeyinde anlamlı bulunanlardır.

lunmuştur. İş ayrıntıları ilgisinde ise, beklentilere ters düşebilecek biçimde TM puan türündeki öğrencilerin ortalamaları diğerlerinden anlamlı bir şekilde daha düşük bulunmuştur.

Başta TS puan türündeki öğrenciler olmak üzere S, D ve TM öğrencileri, Edebiyat ilgisi altölçeğinden M ve F öğrencilerine göre daha yüksek ortalamalar elde etmişlerdir.

S, TS ve D puan türlerine göre yerleşen öğrenciler, Sosyal Yardım ilgisi altölçeğinden diğerlerine göre daha yüksek ortalamalar elde etmişlerdir. M puan türünü seçen öğrenciler, en düşük ortalamaya sahip bulunmuşlardır.

Tablo-7'de görülebileceği gibi her bir puan türüne uygun ÖYS puanının KDE'nin alt ölçekleri ile gösterdiği korelasyon katsayıları belirtilmiştir.

Tablo 7- Herbir Puan Türüne Uygun ÖYS Puanı ile KDE'nin Araştırmada Kullanılan Altölçekleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları.

Ölçek	M n=125	F n=90	TM n=77	S n=49	TS n=165	D n=65
Sözel	.07	-.14	-.05	-.16	.11	.22
Sayısal	.19	-.00	.14	-.03	.01	.02
Şekil-Uzay	-.03	-.35***	.12	.25	.00	-.01
Temel Bilim	-.13	-.03	.10	.38**	.39***	-.12
Sosyal Bilim	.01	-.04	.22*	-.10	.09	-.08
Canlı Varlık	-.28**	-.10	-.00	.27	.06	-.23
Mekanik	.00	.05	.01	.31*	-.04	-.25*
İkna	-.04	.09	.10	-.06	.11	.16
Ticaret	-.03	.00	.13	-.16	-.03	-.18
İş Ayrıntıları	-.17	-.23*	-.24*	-.10	.07	.06
Edebiyat	-.11	-.21*	.14	-.01	.11	.16
Sosyal Yardım	-.27**	.03	.05	-.22	.08	-.06

Not: Bazı öğrencilerin ÖYS puanları bulunmadığından n sayılarında düşme olmuştur.

*p<.05; ** p<.01; *** p<.001.

Tablo-7'de görüldüğü gibi algılanmış yetenekler açısından yalnızca F öğrencilerinin Şekil-Uzay yeteneği açısından negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. M öğrencilerinin ÖYS puanları Canlı Varlık ve Sosyal Yardım ilgisi ile anlamlı derecede ve negatif yönde; Fen öğrencilerinin İş Ayrıntıları ve Edebiyat ilgileri ile negatif yönde; TM öğrencilerinin Sosyal Bilim ilgisiyle pozitif, İş Ayrıntıları ile negatif yönde; S öğrencilerinin Temel Bilim ve Mekanik ilgisiyle pozitif yönde; TS öğrencilerinin Temel Bilim ilgisiyle pozitif yönde; ve Dil öğrencilerinin Mekanik ilgisiyle negatif yönde ilgili ÖYS puanları anlamlı ilişkiler göstermişlerdir. Görüldüğü gi-

bi, Tablo-7'de anlaşılması zor ve tutarsız bir durum söz konusudur.

TARTIŞMA

Bulgularda görüldüğü gibi, örneklemin önemli bir kısmı lisans 1. sınıf öğrencilerinden oluşan bu veri tabanında KDE'nin kullanılan ölçekleri homojenlik yönünden uygun bulunmuştur. Bu durum, KDE'nin lisans birinci sınıf öğrencilerine yapılabilecek uygulamaların güvenilir sonuçlar verebileceğini göstermektedir.

Araştırmanın en önemli bulgusu, puan türleri ile KDE'nin araştırmada kullanılan ölçeklerinin geçerliliğiyle ilgilidir. Varyans analizi sonuçları hem ÖYSM Başkanlığının puan türü uygulamasının hem de KDE'nin ilgili ölçeklerinin önemli oranda geçerli olduğunu kanıtlamaktadır.

Diğer altölçeklerden farklı olarak, İkna ilgisi altölçeği puanları arasında varyans analizi sonucunda anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu, Özkök-Gazioğlu'nun (1990) bulgularıyla tutarlıdır. Nitekim, bu araştırmacı da son sınıf öğrencilerinin İkna ilgisi üzerinde yaptığı varyans analizinde anlamlı sonuç elde edememiştir. Bununla birlikte, şimdiki araştırmada en ilginç ve beklentilere uygun olmayan durum TM (İktisat) öğrencilerinde ortaya çıkmıştır. Bu öğrencilerin İkna ilgisi ortalamaları M ve F öğrencilerinden yüksek çıkmamıştır. İş Ayrıntıları ilgisi ise, TM öğrencileri en düşük ortalamaya sahip bulunmuşlardır. Aynı şekilde ÖYS-TM puanı İş Ayrıntıları ilgisi ile negatif korelasyon göstermiştir. Oysa bankalarda çalışabilecek olan bu öğrencilerin İş Ayrıntıları altölçeğinden düşük puan almamaları beklenirdi. O halde, İş Ayrıntıları ilgisi altölçeği, bütün işlerdeki çalışma isteğini ölçülebilir. Öte yandan, TM öğrencileri, Ticaret ilgisinde bütün diğer puan türü öğrencilerinden yüksek ortalamalar elde etmişlerdir.

Holland'ın (1992) iktisatçılar için önerdiği kodlama sırasıyla Araştırmacı-Artistik-Sosyal şeklindedir. Dikkat edilirse, ilk üç kodlamada Geleneksel tip kodlaması yer almamaktadır. Belki bu durum örneklemden iktisat öğrencilerinin niçin İş Ayrıntıları ilgi alt ölçeğinde düşük puan aldıklarını açıklayabilir. Ancak, Holland altı yıllık eğitim alan iktisatçılar için bu kodlamayı belirtmektedir. Nitekim aynı kodlama matematik ve istatistikçiler için de geçerli bulunmuştur. Örneklemden iktisat öğrencileri henüz yalnızca lisans öğrencileridir, ancak yoğun biçimde matematik öğrenme durumu ile karşı karşıyadırlar. Görüldüğü gibi, durum, araştırılmaya değer bir konudur. İş Ayrıntıları ilgisi söz konusu olduğunda, danışmanların TM öğrencileri için dikkatli olmaları gerekmektedir. Aynı durum ikna ilgisi için de geçerlidir.

Puan türlerinin ayırdediciliğiyle ilgili bu bulgular, ölçülmüş mesleki ilgiler ile yetenekler arasındaki ilişkiye göre Holland'ın kuramını sınavan Randahl'ın (1991)

bulgularıyla tutarlıdır. Böylece Holland'ın kuramının kültürümüzdeki geçerliliğiyle ilgili olarak dolaylı bir kanıt sağlanmış olduğu ileri sürülebilir. Bu durumda, Tablo-8'de belirli puan türlerini yeğleyen öğrencilerin Holland'ın tipolojisi ve altölçeklere göre özellikleri sıralanmıştır. Ancak bu tablodaki verilerin belirli bölüm öğrencilerinden elde edildiği unutulmamalıdır.

Tablo-8'de diğer puan türlerindeki öğrencilerle karşılaştırıldıklarında, öğrencilerin daha yüksek ya da düşük puan aldıkları, KDE'nin altölçekleri, puan türü ve Holland'ın tiplerine göre belirtilmiştir. Buna göre, belirli puan türlerini yeğleyen öğrencilerin kategorik özelliklerini şu şekilde sıralanabilir: M öğrencilerinin Holland'ın tipolojik sınıflamasına göre ilk iki kodlamalarının Gerçekçi ve Araştırmacı olması muhtemeldir. Bu öğrencilerin, sayılarla akıl yürütme ve nesnelere boşlukta döndürülmesi halinde alacakları biçimleri zihinlerinde canlandırabilme konularında becerikli olmaları söz konusu olabilir. M öğrencileri, doğal olguları incelemekten ve alet ve makineleri kullanmaktan hoşlanabilirler, sosyal ve kültürel olguları incelemekten, hasta ve yoksul insanlara yardım etmekten hoşlanmayabilirler. F öğrencilerinin birinci kodlamaları Araştırmacı, ikinci kodlamaları ise Gerçekçi tip olabilir. F öğrencileri, M öğrencileri ile benzer yeteneklere sahip olmanın yanı sıra, doğal olayları ile hayvan ve bitkileri incelemekten, alet ve makinelerle çalışmaktan zevk alabilirler.

Tablo 8- Puan Türleri ve Holland'ın Tiplerine Göre Diğer Puan Türündeki Öğrencilerden Daha Yüksek ya da Düşük Ortalama Puan Alınan Altölçeklerin Belirtilmesi.

Puan Türü	Yüksek Puan Alınan Yetenek ve İlgili Altölçekler	Düşük Puan Alınan Yetenek ve İlgili Altölçekler	Holland'ın Tipleri
Matematik	Sayısal, Şekil Uzay, Temel Bilim, Mekanik.	Sözel, Sosyal Bilim, İkna, Edebiyat, Sosyal Yardım.	Gerçekçi-Araştırmacı
Fen	Sayısal, Şekil Uzay, Temel Bilim, Canlı Varlık, Mekanik.	Edebiyat, Sözel, Sosyal Bilim.	Araştırmacı-Gerçekçi
Türkçe-Matematik	Sayısal, Ticaret, Sözel.	İş Ayrıntıları, Sayısal, Şekil Uzay, Temel Bilim, Sosyal Bilim, Mekanik, Edebiyat, Sosyal Yardım.	?
Sosyal	Sosyal Bilim, Edebiyat, Sosyal Yardım.	Sayısal, Şekil Uzay, Temel Bilim, Mekanik, Ticaret.	Sosyal-Aristik
Türkçe-Sosyal	Sosyal Bilim, Edebiyat, Sözel, Sosyal Yardım.	Sayısal, Şekil Uzay, Temel Bilim, Mekanik.	Sosyal-Aristik
Yabancı Dil	Sözel, Edebiyat.	Sayısal, Şekil Uzay, Sosyal Bilim, Temel Bilim, Mekanik.	Sosyal-Aristik

Not: Öğrenciler altı çizgili olan altölçeklerde diğer iki puan türünden, çizili olmayanlarda ise, üç puan türünden yüksek ya da düşük ortalamalar elde etmişlerdir. Koyu harflerle belirtilen altölçekler ise, denencelere ters düşenlerdir.

TM öğrencileri, sözel ve sayısal alanlarda akıl yürütme becerisine sahip görülmektedirler. Ticaret ile ilgilenmek ise en belirgin yanları olabilir. Düşük puanları açısından tutarlı bir görüntü elde edilemediği için TM öğrencilerinin kodlamaları için yeterli kanıt bulunamamıştır.

S, TS ve D öğrencileri sözel akıl yürütme becerisi söz konusu olduğunda başarılı olabilirler. Ancak S öğrencileri yalnızca M öğrencilerinden Sözel yetenek altölçeğinde yüksek puan ortalamasına sahip bulunmuşlardır. Özellikle S ve TS öğrencileri sosyal olgulara karşı duyarlı olabilir, edebi etkinliklerle ilgilenmekten, insanları ikna etmekten, yardıma gereksinim duyan insanlarla çalışmaktan hoşlanabilirler. Diğer yandan S, TS ve D öğrencileri, sayısal sembollere dayalı akıl yürütme becerilerinde ve uzay ilişkilerini görebilmede başarısız, doğal olgular ile mekanik ilişkilerden hoşlanmayabilirler. Bu gruplardaki öğrenciler öncelikle Sosyal ve Artistik tiplere uygun kişilik özelliklerine sahip olabilirler. Kesin olarak bir kanıt bulunmasa da Dil öğrencilerinin Artistik tipe daha uygun özelliklere sahip olabileceği düşünülebilir.

Tablo-8'de belirtilen bu karşılaştırmalarda öğrenciler, puan türlerine göre elde ettikleri aritmetik ortalamalara göre birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Diğer yandan, örneğin, ekonomi bölümü öğrencilerinin ikna ilgisi puanlarının ya da S öğrencilerinin sözel yetenek puanlarının vb. kendi içinde yüksek olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bunun gibi, Holland'ın kuramına göre yapılan kodlamalardaki, sıranın, bireysel olarak, öğrencilerde değişebileceği unutulmamalıdır.

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda KDE'nin profilindeki ilgi alt ölçeklerinin sıralanışı ile ilgili bir öneri getirilebilir: Bilindiği gibi, bu sıralanış halen tablolarda belirtildiği gibidir. Oysa, bu araştırma bulguları ve Holland'ın kuramı doğrultusunda, ilgi alt ölçekleri birbirleriyle ilişkilerine - ya da tutarlılıklarına - göre şu şekilde profil üzerinde sıralanabilirler: Mekanik, Canlı Varlık, Temel Bilim, Edebiyat, Güzel Sanatlar, Müzik, Sosyal Bilim, Sosyal Yardım, İkna, Ticaret ve İş Ayrıntıları. Okul danışmanları, KDE'den elde edilen puanları yorumlarken bu sırayı dikkate alabilirler. Böylece, benzer özelliklere sahip altölçekler birbirini izleyebilir. Ayrıca, birbiriyle tutarlı ölçekler gruplar halinde anlatılarak zaman kazanılabilir.

Bütün bunların yanı sıra ÖYS puanları ile algılanmış yetenek ve ölçülmüş ilgi puanları arasında elde edilen korelasyon katsayıları düşüktür ve belirgin bir görüntü çıkarılması için yeterli değildir. Randahl (1991) da bu konuda benzer bulgular elde etmiş ve iki değişken ara-

sında yüksek korelasyonlar elde edememiştir. Hansen (1984), ilgi ve yetenekler arasında genellikle ± 0.30 arasında korelasyon katsayıları bulunduğunu bildirmektedir. Bu noktada öğrencilerin ÖYS puanlarını korelasyon hesaplamalarında kullanmak yerine, herbir testteki doğru yanıt sayılarını ya da netleri kullanmak daha yararlı olabilir; çünkü ÖYS puanlarının diğer ölçütlerle ilişkili olarak hesaplandığı bilinmektedir. Ayrıca, bir programa kabul edilen öğrencilerin ÖYS puanları arasında çok küçük farklılıkların olması da (yani varyansın küçük oluşu) korelasyon katsayılarını etkileyebilir. Bunlara ek olarak, ilgi ve yetenek ölçümleri arasında elde edilecek korelasyon katsayıları çok yüksek olmayacağı için, bundan sonraki tekrar araştırmalarında büyük ölçekli örneklemeler kullanılmalıdır. Bunun yanı sıra puan türlerinin geçerliliği ile yeni araştırmalara gereksinim vardır. Bu araştırmanın belirtilen bölümlerle sınırlı olduğu unutulmamalıdır. Elde edilen bulguların genellebilmesi için diğer bölümlerin de benzer şekillerde incelenmesi gereklidir.

Sonuç olarak, KDE ve puan türü uygulamasının ayırıcı geçerliliğine kanıt sağlandığı düşünülebilir. Danışmanların puan türlerini, ifade edilmiş ilgi değerlendirme şeklinde kullanarak adaylara yardım edebilecekleri söylenebilir. Danışmanlar, olabildiğince erken yaşlarda danışanlarını bu konuda bilgilendirerek yönelimlerine yardımcı olmalıdırlar. Diğer yandan sonuçlar puan türü sınıflamasına göre düzenlenen (Kepçeoğlu, 1990) ve düzenlenebilecek ilgi envanterleri için destekleyici niteliktedir.

Ancak yine de bu konuda ek araştırma bulgusuna gereksinim olduğunu belirtmek gerekmektedir; çünkü yönelmenin nihai amaçları akademik ve mesleki başarı ile doyumdur. Daha sonraki çalışmalarda, adayların izlenmesi yapılarak bu hedeflere ulaşmış olup olmadıkları incelenmelidir. Benzer şekilde, akademik ya da kariyer geçişleri de izlenebilir. Bu sayede, yalnızca puan türü ayrımının ayırıcı geçerliliği değil, yordayıcı geçerliliği de sağlanmış olabilir.

KAYNAKLAR

Coştur, Recai (1989). Lise öğrencilerinin yükseköğretim programları tercihleri, bilişsel tarzları ve mesleki il-

gileri arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hansen, Jo-Ida C. (1984). The Measurement of Vocational Interests: Issues and Future Directions. Steven D. Brown and Robert W. Lent (Eds.). **Handbook of Counseling Psychology**, (sf. 99-136). New York, John Wiley and Sons Inc.

Holland, John L. (1992). **Making Vocational Choices**. Florida, Psychological Assessment Resources.

Kepçeoğlu, Muharrem. (1990). **Mesleğe Yönelme ve Mesleki Yönelim Envanteri**. Samsun, Sönmez Matbaası.

Kuzgun, Yıldız. (1989). **Kendini Değerlendirme Envanteri El Kitabı**. Ankara, ÖSYM Yayınları.

Özkök-Gazioğlu, Gülümser. (1990). Çukurova Üniversitesi'nde Eğitim, Fen-Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler, Mühendislik-Mimarlık ve Ziraat Fakültesi öğrencilerinin, yetenek, ilgi ve değerleri doğrultusunda, meslek sahibi olacakları fakülterlere devam edip etmediklerinin araştırılması. Yayınlanmamış Master Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Randahl, Gloria J. (1991). A typological analysis of the relations between measured vocational interest and abilities. **Journal of Vocational Behavior**, Vol. 38, 333-50.

Tezbaşaran, A. Ata (1991). Yükseköğretime öğrenci seçme ve yerleştirme sisteminde 1987 yılında yapılan değişiklikler üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzer, Ayşe Sibel (1987). Lise öğrencilerinin yükseköğretim programlarını tercihleri ile kendi yetenek, ilgi ve mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.